

SMANJENA SPOSOBNOST UČENJA I NEDOSTATAK PAŽNJE

Muhamed RIZVIĆ

Za sprovođenje savremene nastave u našim školskim institucijama treba zahvaliti prvenstveno nauci i brojnim, značajnim istraživanjima posljednjih godina. Zato svaki onaj istraživač koji se bavi naukom treba da bude ponosan ukoliko je dao svoj doprinos u dijelu nauke i manje od 1%, jer je i to važan doprinos.

Naučni poziv je jedan od najtežih poziva, koji traži kompletnu ličnost i angažovanje svih njenih duhovnih i tjelesnih snaga.

Posljednjih desetak godina u okviru pedagoške i didaktičke prakse iz školske pedagogije u osnovnim i srednjim školama na prostorima naše BiH, utvrđeno je da u svim odjeljenjima ima manji ili veći broj učenika sa poteškoćama u savladavanju nastavnog plana i programa. Do ovakvih podataka došlo se opservacijom tokom vaspitnoobrazovnog procesa i vođenjem intervjua sa učenicima i prosvetnim radnicima.

Interesantna je činjenica da takav učenikov problem, za nastavnike ne predstavlja nikakve poteškoće. Oni nastavu redovno izvode, organizuju vaspitno- obrazovni proces sa cjelokupnim odjeljenjem i tako nezapaženo prolaze dani, mjeseci i školska godina.

U osnovnoj školi se smatra redovnom obavezom da treba pomoći svakom učeniku,

dok se u srednjoj školi vrši odabiranje (selekcija) učenika za dalje školovanje, tako da onaj broj učenika koji ne mogu savladati nastavni plan i program napuštaju školu.

Iz izvršenih istraživanja ne može se zaključiti da je jedan predmet teži i da se ne može savladati. Koliko ima učenika da se žale da im je matematika ili bosanski jezik pretežak, gotovo isto toliko ima učenika koji iznose da je to fizičko vaspitanje, muzička kultura, istorija, geografija itd. Proizilazi zaključak da sve to proizilazi od ličnosti nastavnika, metoda i oblika nastave koju primjenjuje, što odgovara učenicima koji ih na taj način zavole, pa i predmete. Međutim ima dosta predmeta koji se ne predaju po savremenim metodama i tehnikama, što predstavlja teret za učenike, zbog čega učenici zamrže i predmet i nastavnika, a tako i školu.

Uspješni profesori razredne nastave, odnosno nastavnici trebaju da budu sposobni i prilagode metodiku rada i sa učenicima blago ometenim u razvoju, koji imaju poteškoća u učenju i ponašanju, a koja bi se sastojala iz tri segmenta:

➤ Profesor treba da bude upoznat sa određenim smetnjama učenika u njihovom razvoju i poteškoćama u savladavanju nastavnog plana i programa;

➤ Da se organizovanim i savremenim metodama rada pomogne ovim učenicima i ublaže njihove posledice te stimuliše njihov razvojni potencijal na daljem profesionalnom osposobljavanju, i

➤ Da se ovi učenici uključe u redovan rad i socijalne odnose sa ostalim učenicima u redovnim školama.

Za rad sa učenicima blago ometenim u razvoju veoma je značajno za to edukovati nastavni kadar, posebno profesore razredne nastave. Ali, ne treba zanemariti i edukovanje roditelja u obimu koji je za njih potreban.

Agenciji "Educatio" za vaspitni rad sa mladima i odraslim najviše su se obraćali roditelji zbog primjećениh negativnih emocija kod svog djeteta: da imaju nizak stepen radoznalosti, da im učenje predstavlja veliku teškoću, a rad na domaćim zadacima odbojan, da su im djeca razdražljiva i veoma učestalo plaču na svaku sitnicu.

Sigurno je da je radoznalost pozitivna emocija kao spoljni znak vidljivih intelektualnih dispozicija. Svaki zastoju u intelektualnom razvoju ima posledice na razvoj emocija i ostvarenje postavljenih ciljeva svakog učenika.

Emotivne i fizičke povrede koje roditelji nanose svojoj djeci vjerovatno prouzrokuju dobar dio mentalnih bolesti i nesreća i kad odrastu. Oni mogu da povrijede svoju djecu na različite načine, često ne znajući za to. Povrede idu od otvorenog do podmuklog maltretiranja, prikrivenog ili često nesvjesnog neprijateljstva. Treba znati da oštećena djeca postaju oštećene odrasle osobe, a uporedo s tim i roditelji koji oštećuju svoju sopstvenu djecu. Djeca brzo uče, a ono što nauče u djetinjstvu ostaje u toj ličnosti tokom cijelog života.

U studiji manje je posvećena pažnja o intelektualno darovitim učenicima, koji često imaju poteškoća u učenju i ponašanju. Istraživanja poslednjih godina pokazuju da je moguće i da se često dešava da i intelektualno daroviti učenici imaju smetnje u učenju i ponašanju. To su najčešće oni koji imaju nepovoljnu porodičnu atmosferu, ali i oni koji imaju smetnje u oblasti vida, sluha, percepcije i prostorne orijentacije, hiperaktivnosti,

problema u oblasti koncentracije pažnje i pamćenja. Ukoliko se to na vrijeme ne otkrije i takvi učenici mogu da imaju ozbiljne probleme i zaostajanje u učenju.

Iako intelektualno daroviti, oni zbog pogrešnog postupanja sa njima i čestih neuspjeha imaju nepovoljnu sliku o sebi i često intenzivno osjećanje inferiornosti. Sve ovo može biti pojačano nepovoljnom razrednom i porodičnom atmosferom i kad takav učenik nema nikome da se obrati za pomoć.

Problematiku djece sa posebnim potrebama, tj. učenika sa razvojnim smetnjama u osnovnoj školi (na 188 stranici) obradio je dr Sulejman Hrnjica na Učiteljskom fakultetu u Beogradu 1997 god.

Tipični problemi razmišljanja kod djece sa smanjenom sposobnošću učenja

- Vezati se za glavne stvari bez osvrta na sporedne;
- Biti fleksibilno "jednosmjerno dijete" koje je kruto i vidi samo jedno značenje, jedno rješenje;
- Vidjeti sličnosti i razlike;
- Klasificirati i kategorizirati;
- Prepoznati modele;
- Razumjeti uzročno-posljedične odnose;
- Predviđati i procjenjivati;
- Predvidjeti posljedice;
- Pamtit i imena, činjenice, upute;
- Organizirati;
- Rješavati probleme;
- Sumirati i generalizirati od konkretnog ka apstraktnom;
- Prebacivati učenje iz jedne situacije u drugu.

Karakteristike djeteta koje ima poremećaje u učenju

- ❑ Nepredvidiv, nedosljedan, ima loše dane i dobre dane;
- ❑ Slaba koncentracija, rastrešenost;
- ❑ Veoma sporo radi, ne završava zadatke na vrijeme;
- ❑ Nepažljiv, brzoplet, napiše ili bubne odgovor bez razmišljanja;

- Loše organizovan, klupa mu je u neredu, loše radne navike;
- Ima nizak prag tolerancije, lako odustaje ili eksplodira;
- Ne snalazi se u praćenju uputstava, naročito velikog broja uputstava;
- Veoma bukvalan; ne razlučuje šale, igre riječima, sarkazam, višestruko značenje riječi;
- Teško se drži glavnih činjenica; iznosi nebitne podatke;
- Ne shvata odnos između uzroka i posljedice, ne može predviđati i procjenjivati;
- Ima poteškoća pri primjeni znanja iz jedne lekcije ili situacije na drugu;
- Uvijek pita "Šta?? I moraju mu se stvari ponavljati;
- Slaba motorička koordinacija i kontrolisanje olovke, neuredan rukopis;
- Spor je i neprecizan kad prepisuje sa table.

Poremećaji u učenju: Ko je to dijete?

- ❖ To je inteligentno dijete koje ima slab uspjeh u školi;
- ❖ To je dijete osnovac koje umjesto 41 piše 14, zatim p umjesto d ili b i ne može zapamtiti redosljed slova koja čine riječ;
- ❖ To je dijete koje čuje kako pas laje, kako kamion trubi, ali ne čuje nastavnika kako govori;
- ❖ To je dijete koje zaboravlja imena ljudi, mjesta, stvari, vlastitu adresu i broj telefona, ali se sjeća reklama sa televizije;
- ❖ To je dijete koje izgubi zadaću, zaturi knjigu, ne zna koji je dan ili godina, pa čak i godišnje doba;
- ❖ To je dijete koje doručak zove ručkom, koga zbunjuje "juče", "danas" i "sutra", čiji pojam o vremenu ne postoji;
- ❖ To je dijete čija je soba neuredna, košulja izvučena, pertle odvezane, dijete koje prljavštnu upija kao magnet;
- ❖ To je dijete koje ne gleda kuda ide, udara u vrata, sapliće se o vlastite noge i ne gleda u osobu koja mu se obraća;
- ❖ To je dijete koje ima problema stati u

- red, koje neće da skloni ruke sa djeteta ispred sebe, koje ne prestaje pričati, koje se previše kikoće i najglasnije smije;
- ❖ To je dijete koje kaže sve što mu padne na pamet;
- ❖ To je dijete koje ne može podnijeti da napravi i najmanju grešku, koje eksplodira i zbog najmanje sitnice, koje se isključuje usred razgovora;
- ❖ To je dijete koje će vam reći "Briga me" ili "Neću", kad zapravo misli "Ne znam", koje bi radije da ga zovu *neposlušnim* nego *glupim*;
- ❖ To je dijete koje ne može stvari zamisliti u glavi i koje ne može vizualizirati ili zapamtiti stvari koje vidi;
- ❖ To je starije dijete koje govori nepovezano, koje zastaje i počinje usred rečenice ili misli i koje sastavlja slova ili glasove u govoru;
- ❖ To je dijete koje, dok čita, naglas preskače ili dodaje riječi;
- ❖ To je dijete koje ne može zadržati ni jednog prijatelja i koje se radije igra sa djecom mlađom od sebe;
- ❖ To je stručnjak za strategiju u šahu, ali ne može razumjeti zagonetku ili šalu;
- ❖ To je dijete koje zna pričati o životu na Marsu, ali ne zna sabrati 2+2;
- ❖ To je dijete koje naglavačke žuri da uradi zadatak, prvi ga završi, a ništa nije tačno;
- ❖ To je dijete koje neće da ide u školu, i umjesto tog izmišlja stomačne tegobe, temperaturu i glavobolje;
- ❖ To je dijete koje zna sabrati i množiti, ali ne zna oduzimati ili dijeliti. Matematiku zna raditi u glavi, ali ne zna zapisivati;
- ❖ To je dijete koje ne zna slijediti upute;
- ❖ To je dijete koje ne zna ponoviti ono što je upravo rečeno;
- ❖ To je dijete koje pamti ono što čuje, ali ne i ono što vidi.

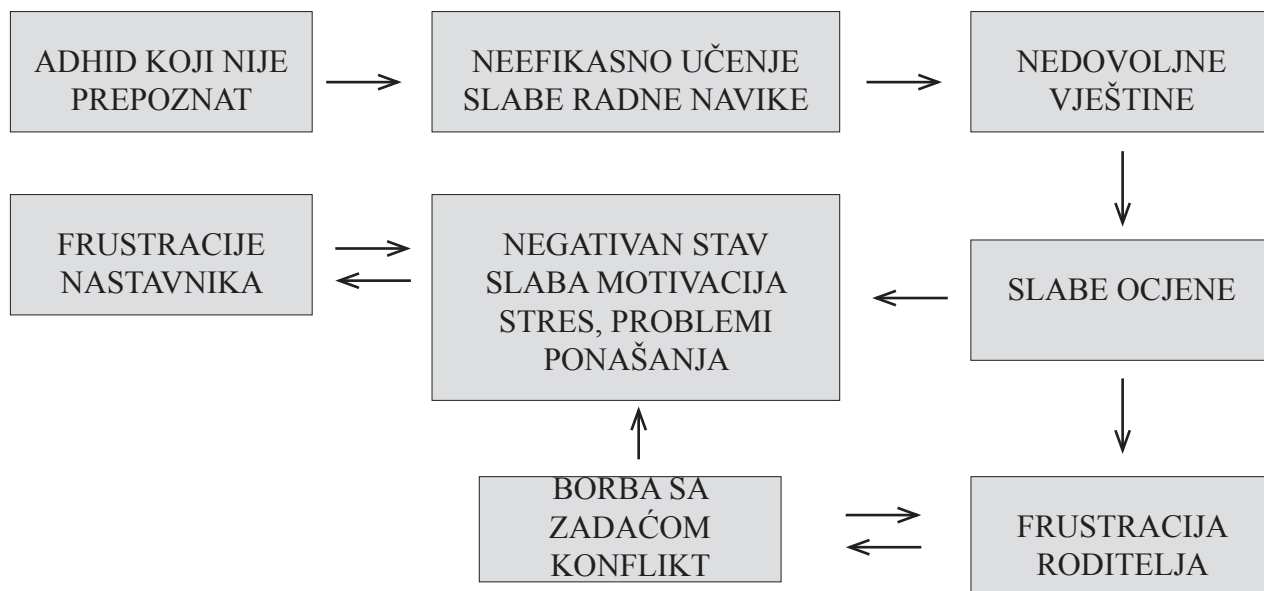
NEGATIVNOST

Djeca sa poremećajem nedostatka pažnje ili poremećajem hiperaktivnog nedostatka pažnje, a često i djeca sa poremećajem u učenju se ponašaju na načine koji iritiraju, iscrpljuju, poražavaju njihove roditelje, njihove nastavnike i druge, kojim iritiraju, iscrpljuju i poražavaju sami sebe, koji proizilaze iz "stanja", a ne iz zločestih umova koji po čitavu noć smišljaju kako da iznerviraju i poraze odrasle. Ova djeca se osjećaju ružno u vezi samih njih. Ova djeca primaju stalne kritike.

POZITIVNOST

Roditelji i učnici trebaju obratiti pažnju na dobre stvari i pohvaliti ih, da bi im pomogli da se osjećaju kompetentno, da bi im pomogli da se osjećaju dobro. Da se osjećaju dobro u vezi samih njih.

KRUŽNI TOK FRUSTRACIJA - ZAOSTATAK

SMANJENA SPOSOBNOST UČENJA

- ✓ Najmanje 5-10 % ukupnog broja djece pati od smanjene sposobnosti učenja;
- ✓ Četiri puta više dječaka nego djevojčica;
- ✓ Rana identifikacija je prvi korak.

VIZUELNI ASPEKTI

- ✓ Problemi shvatanja onog što vide;
- ✓ Problem prepisivanja materijala sa table;
- ✓ Poteškoće pri povezivanju zvukova sa slovima i dešifriranje riječi;
- ✓ Čitanje riječi i slova sa suprotne strane;
- ✓ Problemi shvatanja značenja rečenice.

ČUJNI ASPEKTI

- ✓ Teškoće u shvatanju onog što čuju;
- ✓ Problemi usmenog izražavanja pri pokušaju sastavljanja većih formi;
- ✓ Teškoće pri pokušaju da pronađu pravu riječ;
- ✓ Teškoće da se napravi razlika između onog što je važno čuti (npr.nastavnika) od drugih zvukova . (npr. ventilatora)

PAMĆENJE

- ✓ Problem da zapamte ono što su čuli;
- ✓ Tjeskoba zbog testova;
- ✓ Neujednačeni rezultati.

ORGANIZACIJA

- ✓ Djeca gube stvari koje im trebaju ili ih ostavljaju na neobična mjesta;
- ✓ Njihove sveske, ruksak, radni sto su neuredni;
- ✓ Imaju problema da pronađu redoslijed i da pravilno organizuju izradu zadataka: odakle početi, koje korake preduzeti;
- ✓ Njihove jezičke strukture mogu biti sirimašne, gramatika i pravopis loš, a ideje će izreći najosnovnijim formama.

MOTORIKA

- ✓ Problemi sa koordinacijom velikih i malih mišića;
- ✓ Teškoće sa sopstvenom orijentacijom u prostoru;
- ✓ Zabuna pri određivanju lijeve i desne strane
- ✓ Motorički problemi uočeni u rukopisu ili pri crtanju.

VJEŠTINE DRUŠTVENOG PRILAGOĐAVANJA

- ✓ Razmišlja u okvirima konkretnog, teškoće shvatanja apsraktnog, ne razumije jezičke dvosmislenosti, šale;
- ✓ Teško prati upute;
- ✓ Slabe sposobnosti rješavanja problema, impulsivne reakcije.

MASKE

- ✓ Super zadovoljstvo;
- ✓ Nebriga;
- ✓ Žrtva;
- ✓ Bolest, ranjivost;
- ✓ Klaun;
- ✓ Dosada;
- ✓ Fantazija.

POREMEĆAJ NEDOSTATKA PAŽNJE I HIPERAKTIVNOST (ADHD)

Glavne karakteristike:

- ✓ Nepažnja, odsutnost;
- ✓ Hiperaktivnost;
- ✓ Impulsivnost.

NEPAŽNJA I ODSUTNOST

- ✓ Kratak raspon pažnje;
- ✓ Otežano zadržavanje na jednoj stvari;
- ✓ Teškoće pri završavanju zadataka;
- ✓ Problemi slušanja i praćenja uputa;
- ✓ Nedovoljna pažnja za uočavanje detalja;
- ✓ Teškoće pri prebacivanju sa jedne aktivnosti na drugu;
- ✓ Vanjski podražaji lahko odvrćaju pažnju;
- ✓ Problemi sa organizacijom
- ✓ Gubljenje stvari, zaboravnost

HIPERAKTIVNOST

- ✓ Možda se stalno vrpolje na stolici, šetaju po učionici kada bi trebali sjediti na mjestu;
- ✓ Pretjerano trčkaraju, ili se penju;
- ✓ Stalno "brbljaju".

IMPULSIVNOST

- ✓ Zahtijevaju da im se pažnja pokloni ODMAH;
- ✓ Prekidaju razgovore i aktivnost drugih;
- ✓ Teško im je čekati da na njih dođe red;
- ✓ Odgovaraju sa mjesta bez dizanja ruke;
- ✓ Ne razmisle prije nego što urade;
- ✓ Nisu u stanju predvidjeti posljedice;
- ✓ "Protrče" kroz zadatak.

STRATEGIJA POMAGANJA DJECI SA SMANJENOM SPOSOBNOSTI UČENJA I NEDOSTATKA PAŽNJE

- ✓ individualizirati programe;
- ✓ uobičajena rutina, jasna pravila (kontinuirana, dosljedna!!!)

RASPORED SJEDENJA

- ✓ Neka ovakvo dijete sjedi u prvim klupama;
- ✓ Neka sjedi podalje od fizičkog uzroka ometanja (vrata, prozora, radijatora);
- ✓ Neka sjedi blizu uzornih učenika;
- ✓ Neka nastavnik uvijek ima kontakt očima sa učenicom.

NASTAVA

- ✓ Ukažite na vezu koju lekcija ima sa stvarnim životom;
- ✓ Koristite se tehnikama pričanja priče
- ✓ Hodajte po razredu kada predajete kako biste održali učeničku pažnju;
- ✓ Koristite metod aktivnog učenja, rad u malim grupama, predmete koje djeca mogu dodirnuti;
- ✓ Koristite proste, konkretne, jasne upute;
- ✓ Dajte im pismene smjernice ili sažetak lekcije na osnovu kojih mogu pratiti lekciju;
- ✓ Prozovite dijete imenom kad mu direktno postavljate pitanje

DISCIPLINA

- ✓ Istaknuti jasna, kratka pravila;
- ✓ Dosljedno ih provoditi;
- ✓ Odvojiti "učinjeno loše djelo" od "učenika":
- ✓ Ne upotrebljavati pogrdne nazive;
- ✓ Pretjerano se ne šaliti;
- ✓ Razgovarati na času samo o sadržaju lekcije i onome što je konkretno vezano za nju;
- ✓ Ne kritikovati pred grupom;
- ✓ Ne obraćati pažnju na blago neprimjereno ponašanje, a pohvaliti svako primjereno ponašanje.

DA BUDE OD KORISTI

Priča se o starcu koji šeta plažom sa svojim unukom.

Dječak je podigao svaku zvijezdu koju su prošli i bacio je nazad u okean. "Da sam ih ostavio," reče dječak, "osušile bi se i uginule. Ja spašavam njihove živote."

Starac reče, "Al plaža se proteže miljama, a na njoj su milioni zvijezadi. To što ti činiš nema nikakve koristi."

Dječak je pogledao zvijezdu u svojoj ruci, bacio je u vodu, i odgovorio: "Ima koristi za ovu."

Bilješke

- Sally L. Smith, *No Easy Answers: The Learning Disabled Child at Home and at School*. 1995. (*Nema Lakog Odgovora: Dijete sa Smanjenom Sposobnošću Učenja kod Kuće i u Školi*).
- Dmitrović dr Petar, *Školska pedagogija*, Filozofski fakultet Istočno Sarajevo-Pale. 1999.
- Dmitrović dr Petar, *Učenici sa teškoćama u učenju i ponašanju*, Pedagoški fakultet u Bijeljini, 2002.
- Hrnjica dr. Sulejman, *Djeca sa posebnim potrebama - Djeca sa razvojnim smetnjama u osnovnoj školi*, Učiteljski fakultet u Beogradu, 1997.

Summary

DECREASED CAPABILITY FOR LEARNING AND
LACK OF ATTENTION IN CHILDREN

Muhamed Rizvic

Scientific work is difficult and it requires willpower, patience, capability, attention, concentration, certain developed habits, discipline, punctuality, knowledge of many scientific disciplines and, above all, everyday hard work.

A precise terminology, combined with clear definitions of the key terminology appearing in the text, is being used in this article. The article represents an interdisciplinary approach to improving work with school children experiencing behavioral and difficulties in learning.

It is based on the modern pedagogical, methodical, medical, sociological and psychological research. The educational value of this article lies in the fact that it provides us with objective knowledge on the most important subjects in this area (mental health, pedagogical practice, physical and psychological impediments, mentally retarded children, children with behavioral difficulties, speech impaired children, etc.).

The aim of this article is to help improve work with children with learning and behavioral disabilities who are attending regular classes (inclusive education). Special attention has been given to the fact that teachers working with these children must be very familiar with their capabilities and personalities so that they can choose the most appropriate approach in working with them.

موجز

الانخفاض القدرة على الدراسة ونقص الانتباه

محمد ريزفيتش

إن العمل في مجال الإسهام العلمي طريق صعب يتطلب رغبة قوية وقدرة، وانتباها وتركيزا شديدين، واكتساب عادات كالانضباط والدقة والتمكن من عدد كبير من فنون العلم والمعرفة، وفوق ذلك كله العمل اليومي المتواصل. في هذا المقال تم استخدام المصطلحات الدقيقة مصحوبة بتعريفات واضحة للكلمات الرئيسية فيه. يمثل هذا المقال محاولة لتحسين العمل مع الأطفال الذين يعانون من مشاكل في الدراسة والسلوك، سواء في المدرسة أو في الكتاب. إن دقة المضامين تقوم على الدراسات الأكثر عصرية في مجالات التربية والتدريس والطب وعلم الاجتماع وعلم النفس. إن القيمة التربوية والتعليمية لهذا النص تتمثل أيضا في أنه يقدم معلومات معرفية موضوعية حول أهم القضايا في هذا المجال (الصحة العقلية، التطبيق التربوي، الاضطراب الذهني والجسدي، الأطفال المتخلفين عقليا، الأطفال ذوي السلوك المضطرب، إضرابات النطق، إلخ). إن الهدف من هذا المقال هو دعم وتحسين العمل مع الأطفال الذين يعانون من مشاكل في الدراسة والسلوك، والذين في الوقت نفسه يداومون بانتظام في المدارس أو الكنائس. وقد تم التركيز بشكل خاص على ضرورة أن يكون المدرسون والمعلمون على دراية تامة بقدرات هؤلاء الأطفال وخصائص شخصياتهم، حتى يتسنى لهم اختيار الأساليب الأمثل للتعامل معهم.